

**BÍRÓ MELINDA¹, SZÉLES-KOVÁCS GYULA¹, STREGOVA ZSOLT¹,
BALOGA ISTVÁN², DR. DOBAY BEÁTA³**

¹Eszterházy Károly Egyetem, Sporttudományi Intézet, Eger

¹University of Eszterházy Károly, Institute of Sport Science, Eger

²Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Testnevelés és Sport Kar, Kolozsvár

²University of Babes-Bolyai, Faculty of Physical Education and Sport,
Cluj-Napoca

³Selye János Egyetem Testnevelés tanszék, Komárno

³University of Selye János, Institute of Sport Science, Komárno

AZ OLIMPÁK ELFELEDETT LABDAJÁTÉKAI

THE FORGOTTEN OLYMPICS BALL GAMES

Összefoglaló

A olimpiai játékok programjában jelenleg tizenhárom labdás sportág szerepel. E játékok megjelenése igen érdekes, hiszen számos közülük már a kezdetektől szerepel a programban, míg mások teljesen feledésbe merültek. A kihagyás vagy a mellőzés oka gyakran az érdektelenség vagy a kevés induló, esetleg a sportág elterjedésének hiánya volt. Vannak olyan olimpiai labdás sportok, melyek bekerültek a programba, majd kikerültek onnét, vagy a népszerűségük okán újra kiharcolták jelenlétüket a versenyeken. Az első ilyen labdás sportág a tenisz vagy az újonnan visszakerülők közül a rögbi és a golf. Az olimpiák közel száz éve alatt számos érdekes labdás sportág jelent meg a versenyek programjában, majd merült feledésbe. Ezen sportágak bemutatására vállakoztunk a tanulmányban.

Kulcsszavak: olimpia, labdasportok, elfeledett versenyszámok

Abstract

There are thirteen balls games in the Olympic program at present. Many of them have been included in the program from the beginning, while others are completely forgotten. The reason for this lack of interest, or a small start-up, or lack of the sport was spreading. Some Olympic ball games are included in the program, and then taken out from there, either because of their popularity routes are fought their presence in the tournament again. In such sports as tennis or the rugby and golf which will be returned. During the hundred years of Olympics, nearly, a number of interesting sport balls appeared on the program, and has been forgotten. In this study we show this ball games.

Keywords: Olympic games, ball games, forgotten sports

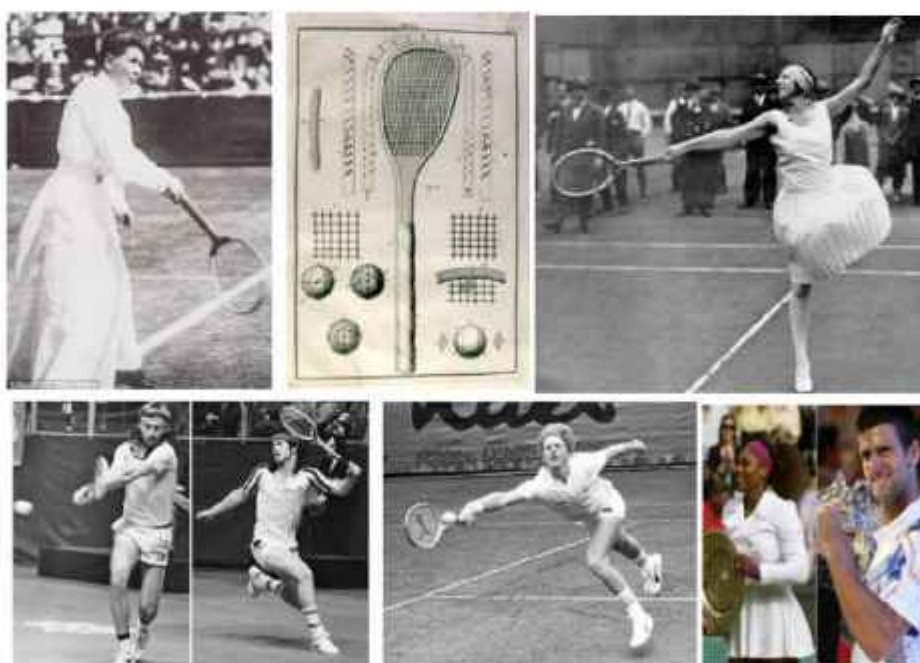
Bevezető gondolatok

Az olimpizmus megszületésével az 1894-ben létrejött nemzetközi szervezet, a NOB megalkotta a sportágak jegyzékét. Ez a jegyzék tartalmazta azoknak a sportágak listáját, melyek helyet kaphattak a játékokon. Az első újkori olimpián még kizárólag az egyéni sportágakban engedték versenyezni a résztvevőket. Az atlétika, a torna, az úszás, a birkózás, a súlyemelés, a vívás, a kerékpározás és a sportlövészet mellett egyetlen egy labdajáték, a tenisz került be 1896-ban a programba. A csapatsportok és számos labdás sportág csak a második nyári olimpián, 1900-ban Párizsban szerepelt először. Csapatsportok közül 1900-ban bekerült a krikett, a labdarúgás, a rögbi, a vízilabda, míg egyéb labdajátékok is megjelentek, mint például a croquett, a golf és a pelota. A jelenlegi olimpiai sportágak közül tizenkettő labdajáték (asztalitenisz, gyep-labda, kézilabda, kosárlabda, labdarúgás, röplabda, strandröplabda, tenisz, rögbi, tollaslabda, golf, vízilabda) és egy téli labdajáték (a jégkorong) szerepel a programban. A tanulmányban azokat a labdás játékokat, labdás csapatsportokat szeretnénk bemutatni, melyek szerepeltek a nyári olimpiák műsorán, de azóta lekerültek róla. Azokat a sportágakat is bemutatjuk, melyek lekerültek a sportágak listájáról, de hosszú kihagyás után visszakérültek, például a tenisz, a rögbi vagy a golf.

Az olimpiák első labdajátéka

A teniszt a 11. századi Franciaországból származtatjuk, ahol „jeu de Paume” néven terjed el. A kolostorok udvarán játszott ütögetős játék a 19. századra oly népszerű lett, hogy már az első újkori olimpia játékaik közé is felvették. Ez volt az első labdajáték, amely bekerült a programba. Férfiaknak írták ki a versenyt, melyre hat nemzet 13 játékosa, egy ausztrál, egy francia, egy német egy magyar, két angol és 7 görög nevezett. A sportág első olimpiai bajnoka John Mary Pius Boland lett, aki csak látogatóba érkezett a görög fővárosba. Amikor megtudta, hogy teniszben is rendeznek versenyeket, benevezett, majd az egyéni és a páros küzdelmeket is megnyerve rögtön kétszeres olimpiai bajnokot avathattak. A magyar színekben induló Tapavicza Momcsilló pedig a harmadik helyen végzett. Az első olimpiai megmérettetésen nők még nem indulhattak, de már a második olimpiai versenyen, 1900-ban igen. Párizsban a résztvevők száma kétszer annyi volt – 24 fő –, mint 1896-ban, de a nemzetek száma kevesebb, mindössze négy. A hölgyek számára rendezett versenyen heten küzdhetek meg az első olimpiai bajnoki címért, amit végül a brit Char-

lotte Reinagle Cooper nyert, aki az egyéni mellett a vegyes páros versenyében is diadalmaskodott. 1904-ben a tengerentúli olimpián ismét csak a férfiak versengtek, és mindössze egy külföldi (német) teniszező volt a 35 résztvevőből, a többiek mind hazaiak. Természetesen az érmesek mind amerikaiak lettek. Mint látható, a sportág olimpiai múltja elég viszontagságosan indult. 1908-ban Londonban a résztvevők száma már 50-re emelkedett. 40 férfi és 10 hölgy nevezett a versenyekre. További érdekesség, hogy a londoni tenisztorna legfiatalabb résztvevője a 19 éves Zsigmondy Jenő volt. A sportág népszerűsége egyre növekedett, mint ahogy a résztvevők száma is. 1924-re már 27 ország 124 teniszezője (89 férfi, 35 nő) csapott össze a tenisztornán. Az amatőrizmus eszméjének növekedése miatt ez volt az utolsó olimpia, mikor a tenisz szerepelt az olimpiák sportágai között. Ezután kétszer, 1968-ban Mexikóban és 1984-ben Los Angelesben bemutató sportágként szerepelt, majd 1988-ban Szöulban újra felvették a hivatalos olimpiai versenyszámok közé. Az 1988-as visszatérése leginkább a nemzetközi teniszszövetség vezetőjének, Giorgio De Stefaninak volt köszönhető. Az Olasz Teniszszövetség, a Nemzetközi Teniszszövetség vezetőjeként és NOB-tagként kiállt a tenisz olimpiai létjogosultságaért. A tenisz 1988-tól napjainkig újra szerepel az olimpiák műsorában.

1. kép. Charlotte Cooper, Suzanne Lenglen, Björn Borg, John McEnroe, Boris Becker, Serena Williams, Novak Djokovic

Elfeledett labdajátékok

A labdajátékok hamar népszerűsége tettek szert az olimpiák programjában. Ezek között akadt olyan, amely csak egy vagy néhány olimpiát ért meg, de vannak olyanok is, amelyek népszerűsége a mai napig tart. Csak egyszer szerepelt az olimpiák programjában a krikett, a croquet, a baszk pelota, a racket és a jeu de paume. A golf és a lacrosse kétszer, a rögbi négy alkalommal, míg a lovaspóló ötször.

A krikett egy olyan ütős labdajáték, ahol két csapat küzd a több pont megszerzéséért, azaz a győzelemért. Habár már az ókorban is találunk olyan ábrázolásokat, leginkább Görögországból, ahol feltűnt a játék, de a modern változata és magának a játéknak az elnevezése is a britektől származik. Valószínűsíthető, hogy a pásztorok ütőjéről, kampós botjáról kapta a nevét, amit akkoriban „cricce”-nek, kiejtve krikiinek neveztek. Már 1895-ban felmerült, hogy az athéni játékok olimpiai programjában szerepeljen egy csapatsport, a krikett. Végül köztudott, hogy nem került be a programba, mindössze egyszer, 1900-ban, Párizsban. Két csapat mérkőzött az éremért, Nagy Britannia és Franciaország. Felmerül, hogy a sportág visszakérül az olimpiák programjába. Talán épp Budapest lesz az otthona a 2024-es visszatérésnek.

2. kép. Krokett az olimpián, 1900-ban Párizsban

A krokett (franciás írásmóddal croquet) leginkább Franciaországban és az angolajkú országokban elterjedt labdajáték. A játék lényege, hogy a játékosok a különböző formában elhelyezett 6–10 darab 20–30 centiméteres kapun minél kevesebb ütéssel átjuttassák a fagolyót egy faütő segítségével. A krokett mindössze egyetlen alkalommal szerepelt az olimpiai programban, az 1900-as párizsi játékon. Tíz játékos nevezett a versenyre, hét férfi és három hölgy,

természetesen mindannyian franciák voltak. A játék a mai napig népszerű maradt Franciaországban, de mivel a többi országban kevésbé terjedt el, így nem is kapott helyet az olimpiai programban.

A **roque** játék elnevezése a krokett francia változatából (croquet) alakult ki. Samuel Crosby javasolta, hogy a croquet szóból vegyék át az elnevezést úgy, hogy távolítsák el az első és az utolsó betűt. A roque a krokett játék amerikai változata. Nemcsak az elnevezése hasonlít a krockethez, hanem maga a játék is. A játékosoknak minél kevesebb ütéssel kell, hogy eljuttassák a finom szemcséjű kavicsal borított pályán a kis kapukon keresztül a golyót a faütő segítségével az ellenfél határpálcikájáig. A játék egy alkalommal szerepelt az olimpián, talán nem meglepő, hogy Amerikában, 1904-ben, St. Louise-ban. Amerikai versenyzők nyerték meg mindhárom érmet, de ez nem volt meglepő, hiszen összesen négy induló volt a versenyen, természetesen mind amerikaiak voltak. A játék inkább egy kis házibajnokság volt, mint olimpiai verseny.

A **baszk pelota** a krockethez hasonlóan szintén a párizsi olimpián mutatkozott be. Mint ahogy a sportág elnevezése is mutatja, főleg a baszkoknál volt közkedvelt, de elterjedt még Franciaországban, Latin-Amerikában és az Egyesült Államok spanyolajkúak lakta részén, Floridában. A falhoz dobott labdát egy kanálszerű eszközzel kapják el, majd hajítják vissza a falra úgy, hogy azt az ellenfél ne tudja elkapni. A játék elnevezése valószínű, hogy a korai latin pilotta szóból származik, melynek jelentése labdajáték. A római korban a pila egy bőrből készült labdafajta volt, mely a játék elnevezést adhatta. Ebből alakult ki a pilotta, majd a pelota.

A baszk pelota 1900-ban szerepelt a nyári olimpia műsorán, majd 1924-ben, 1968-ban és 1992-ben bemutató sportág volt. 1900-ban két csapat részvételével zajlott az olimpiai küzdelem, és mindössze egy mérkőzést játszottak. A spanyolok, Amezola és Villota kiütötték a franciákat, Maurice Durquettyt és Etchegaray-t, így szerezték meg a sportág első és egyben utolsó olimpia győzelmét. Habár két versenyszámot rendeztek 1900-ban, egyet a profiknak és egyet az amatőröknek, mivel az olimpia az amatőrök versenye, így a profik küzdelmét nem számították bele az olimpiai program játékába.

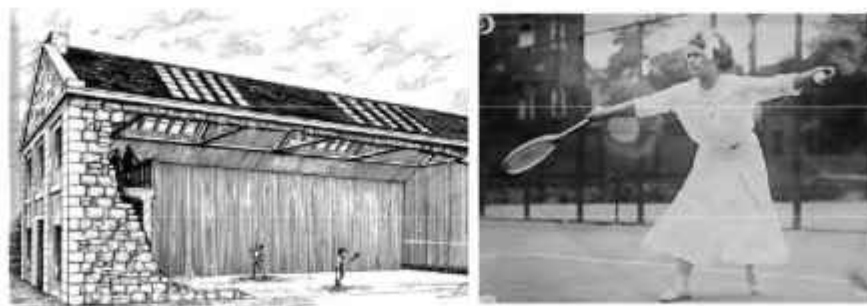
1924-ben, mikor ismét bemutatkozott a sportág az olimpián, az előző párizsi játékhoz hasonlóan ugyanaz a két nemzet csapott össze. Két versenyszámot rendeztek, a kézzel és az ütővel játszott változatot. Az 1968-as és a 1992-es

újbolí bemutatkozásán további versenyszámokkal bővült a küzdelem, de a sportág lokalitása megtartotta a játékot nemzeti szinten, nem került vissza az olimpiai programba.

3. kép. Az 1900-as olimpia egyik játékosa, illetve a sportág bemutató játéka az 1924-es párizsi olimpián

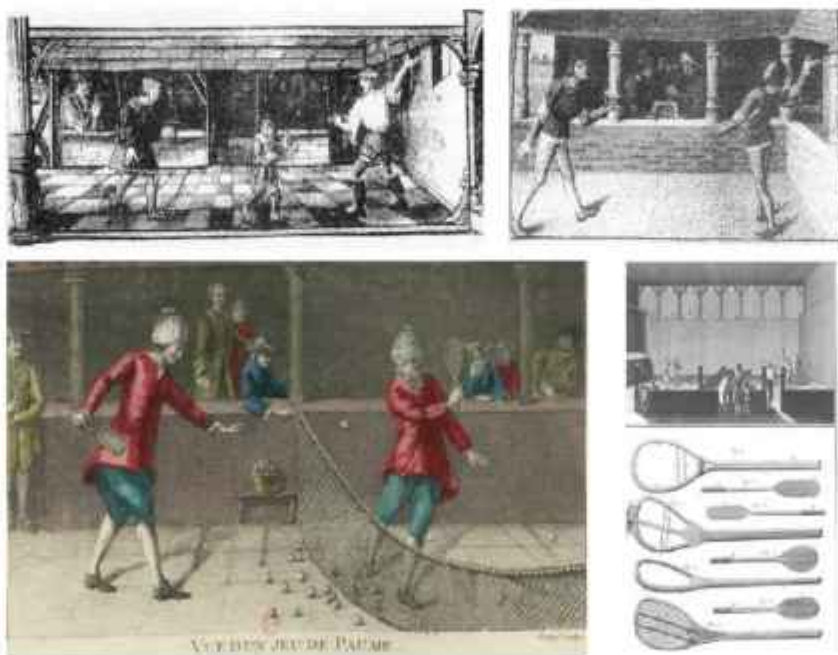
Az olimpiák kezdeti éveiben számos olyan sportág került be a programba, mely a rendező országnak „kedvezett”, illetve a rendező állam sportolói nyertek, mivel hogy ők indultak egyedül rajta. Egy ilyen labdajáték volt a racket is, mely az 1908-as londoni olimpián szerepelt a programban. Mind a hét induló brit volt, így a hazaiak nyakába akaszthatták az összes érmet. Ez az érdekes sportág a teniszből alakulhatott ki, és leginkább fallabdához hasonlít. Elnevezése az angol racket, azaz ütő szóból származik. A 18 századi Angliában egy szabadidős tevékenység lehetett, Miller (2015) szerint viszont az angol börtönökben alakulhatott ki a játék, ami később sportággá nőtte ki magát. A játékot egy 30 * 60 láb (9,1 * 18,3 m) méterű területen játsszák, ahol a játéktér általában sötét színű kő vagy beton, hogy a fehér labda jól látható legyen rajta.

4. kép. Eglinton Rackets Hall 1842, Eglinton Kilwinning, Skócia és a racket játékos.

Egy ütővel a falhoz továbbítják a labdát, amit az ellenfél visszaüt. Egyesben és párosban is játszható, sőt létezett szabadtéri, és fedett pályás változata is. A fedett pályás leginkább az Egyesült Királyságban, Írországban, az Egyesült Államokban és Kanadában terjedt el.

Az 1908-as londoni olimpián egy másik olyan labdás sportág is bemutatkozott, mely utána többé nem szerepelt az olimpiák versenyszámai között. A jeu de paume egy Franciaországból származó ütős labdajáték. Hasonlít a teniszre, de fedett pályán, csarnokban játszották. Szabadtéri változata is létezik. A sport az ókorig vezethető vissza, de a mai változatát a 13. századi Franciaországban kezdték el játszani a kolostorok belső udvarában. A játék eredetére utal maga a neve is. Jeu de paume, azaz játék tenyérrel. A sportág kialakulásának kezdetén ugyanis még kézzel továbbították a labdát, később jelentek meg csak az első ütők. (3. kép) A francia gyökerei ellenére mégsem Párizsban kapott helyet az olimpián, itt csak bemutató sportágként szerepelt, hanem 1908-ban Londonban. Az olimpiai tornára két nemzet 11 játékosa nevezett, és habár a játék Franciaországból származik, az olimpián nem vettek részt franciák, csak angolok és amerikaiak.

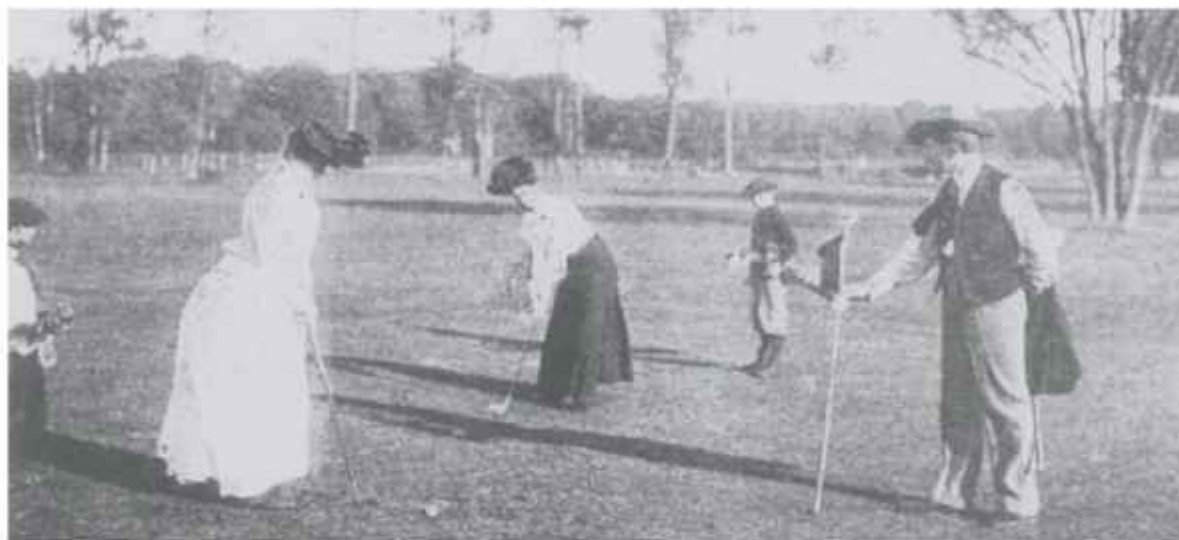
5. kép. A felső képen a jeu de paume kézzel játszott változata a 15. századból, míg az alsó képen a 18. századi Franciaországból

Egy újabb elfelejtett labdajáték, mely a legrégebbiek közé tartozik, a *lacrosse*. A *lacrosse* egy olyan sportág, ahol a játékosok a labdát egy hálós végű ütővel passzolgatva viszik az ellenfél területére, hogy ott gólt szerezzenek. Ezt az ősi labdajátékot Észak-Amerika őslakói játszották. A törzsek nem kizárólag szórakozás céljából üzték, inkább a harcra való felkészítés egyik kiváló eszközének tartották. Az egyes törzseknél különböző elnevezéssel más és más szabállyal alakult ki, a cserokik *da-nah-wah'uwsdinak*, az irokézek *baggatawaynek* vagy *tewaraathonnak* hívták a játékot. Két olimpián szerepelt, 1904-ben St. Louisban és 1908-ban Londonban. Az 1904-es olimpián két nemzet három csapattal vett részt a *lacrosse*-tornán. A kanadaiak közül a *Winnipeg Shamrocks* csapata szerezte meg az első helyet, míg harmadik a *Mohawk Indiánok* csapata lett. Az őslakos indiánokat is felvonultató amerikaiak lettek a másodikak. Az 1908-as olimpián három csapat nevezett ugyan, de végül mindössze egy mérkőzésre került sor, ahol a kanadaiak megverték az angolokat, így megszerezték az elsőséget. Ez követően a játék lekerült az olimpiák sportágai közül. Bemutató jelleggel ugyan még háromszor szerepelt az olimpiákon, 1928-ban Amszterdam, 1932-ben Los Angelesben és 1948-ban Londonban, de ezután többet már nem.

A második olimpián Párizsban bemutatkozott egy ősrégi sport, a *lovaspóló*. A NOB végül nem ismerte el hivatalos versenynek, mégis öt olimpiát élt meg. 1900-ban öt csapat részvételével rendezték meg a pólóversenyt, melyet végül egy vegyes csapat nyer. 1908-ban Londonban három angol klub vetélkedett a bajnoki címért, így nem meglepő a britek győzelme. A következő olimpiai küzdelmet 1920-ban Antwerpenben tartották, ahol négy nemzet játékosai, a britek, a spanyolok, az amerikaiak és a szervező belgák versengtek. Brit győzelemmel ért véget a küzdelem. 1924-ben tíz mérkőzést tartottak, ahol az öt résztvevő csapat közül az argentinoknak sikerült végül megszerezni az aranyérmet az amerikaiak és az angolok orra elől. 1936-ban Ismét az argentinoknak sikerült elhódítani az aranyérmet Nagy-Britannia elől. További érdekesség, hogy ezen az olimpián magyar csapat is indult. A magyar pólósok a bronzmérkőzésen sajnos vereséget szenvedtek a mexikóiaktól, így végül csak a negyedik helyet sikerült megszerezniük. Végleg az 1936-os berlini szereplése után tűnt el a sportág az olimpiák versenyéből.

A golf az olimpiák megszületésekor két alkalommal is szerepelt a programban, 1900-ban és 1904-ban, majd elfelejtődött. Eltelt több mint száz év, és 2016-ban újra visszakerült a versenyszámok közé. 1900-ban férfi és női ver-

senyt is rendeztek, míg 1904-ben kizárólag a férfi egyéni és csapatversenyre került sor. Ezután már nem szerepelt az olimpiák versenyszámai között egészen a visszatéréséig, 2016-ig. A Rio de Janeiro-i olimpián mutatkozott be ismét, miután a NOB 2009-es döntése értelmében újra felkerült az olimpiai sportágak listájára. Szintén visszakerülő olimpiai sportág 2016-tól a rögbi. Már négy alkalommal szerepelt az olimpiákon 1900-ban, 1908-ban, 1920-ban és 1924-ben, de kikerült a programból. A NOB 2009-es koppenhágai ülésén szavazott a sportág sorsáról, és úgy döntöttek, hogy 2016-ban a riói olimpián mind férfiaknak, mind pedig a nőknek megrendezik a versenyeket.

6. kép. Golfverseny az 1900-as párizsi olimpián

A baseball először hivatalos versenyszámként 1992-ben jelenet meg az olimpiák versenyszámaiként, míg a női változata, a softball 1996-ban. Bemutató jelleggel már szerepelt olimpiákon (1912, 1936, 1952, 1956, 1964, 1984, 1988), de a hivatalos „élete” nem volt hosszú. Bár több kísérlet is történt a megmentésükre, a NOB döntése értelmében 2012-től ismét lekerült az olimpiák programjából.

Záró gondolatok

A csapatsportok és számos labdás sportág a második újkori olimpián, 1900-ban Párizsban szerepelt először a programban. 1900-ban bekerült a krikett, a rögbi, a lovaspóló, a croquett, a golf és a baszk pelota. 1904-ben a lacrosse és a roque, 1908-ban a jeu de paume és a reekets. Ezek a sportágak érdekes utat jártak be az olimpiák műsorában, néhány maradt, de többségük csak

pár olimpiát élt meg, és végleg ki is került a programból. A kihagyás vagy a mellőzés oka leginkább az érdektelenség, a kevés induló, esetleg a sportág elterjedésének hiánya volt. A sportágakkal szemben elvárás a szórakoztató jelleg napjainkban is, így a sportágak szabálmódosítása is ezt a célt szolgálja sok sportágban, mely a sportág fennmaradását és olimpiai sportágként való megmaradását segítheti (Müller 2009).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Buchanan, Ian (1993). Mallon, Bill, ed. „Cricket at the 1900 Games” (PDF). *Journal of Olympic History*. International Society of Olympic Historians. 1 (2): 4.
- Müller Anetta (2009): A legújabb trendek a sportmarketing és menedzsment területén. In: Magyar Sporttudományi Társaság Sportinnovációs Szakbizottság Évkönyve. 59–63.p. 2009.
- Chris Hudson (1999): Croquet at the Olympics: Paris, 1900 Croquet world online magazine <http://www.croquetworld.com/News/Olympics.asp>
- <http://www.croquetworld.com/News/Olympics.asp>
- <http://www.sports-reference.com/olympics>
- <https://www.olympic.org/tennis>
- Ian Plummer (2008): Croquet in the 1900 Olympics and Roque in 1904. <http://www.oxfordcroquet.com/history/olympics/index.asp>
- Keith Miller (2015): Eight Sports You Never Knew Appeared at the Olympic Games <http://www.sportsfreak.co.nz/eight-sports-you-never-knew-appeared-at-the-olympic-games/>
- McGowan, B. C.; et al. (1959). „Official Rules and Regulations”. *Roque: The Game of the Century*. Dallas, TX: American Roque League. Retrieved 2009. 06. 02.

Képek hivatkozásai:

1. kép <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3733574/Athletes-drinking-brandy-races-marathon-runner-DRIVING-finish-gymnast-wooden-leg-Oddest-Olympic-moments-history-Rio-s-green-swimming-pool-shade.html>, <http://fiveminutehistory.com/anyone-for-tennis/> ,
2. kép https://en.wikipedia.org/wiki/Croquet_at_the_1900_Summer_Olympics, <https://hu.pinterest.com/pin/474566879457000890/>
3. kép <http://www.topendsports.com/events/discontinued/basque-pelota>.

- htm, <http://mentalfloss.com/article/31300/10-sports-cut-olympics>
4. kép https://en.wikipedia.org/wiki/File:Rackets_Hall,_Eglinton_Castle,_Ayrshire,_Scotland.jpg,
5. kép <http://lartdesmets.e-monsite.com/pages/divertissements-au-moyen-age/le-jeu-de-paume-au-moyen-age.html>, <https://www.herodote.net/Tennis-synthese-2037.php>
6. kép <http://psychologyofwomeninsports.tumblr.com/>